

ผลกระทบด้านความมั่นคงของประชาชนจากข้อพิพาทชายแดน ไทย-กัมพูชา: พื้นที่บ้านหนองจาน จังหวัดสระแก้ว*

THE SECURITY IMPACT OF THE THAI-CAMBODIAN BORDER DISPUTE ON THE PEOPLE: BAN NONG CHAN AREA, SA KAEO PROVINCE

พระมหาธนภัทร อภิชาโน (วชระเมธากุล)¹, แม่ชิ่งลักษณ์ พันธุ์ธนะพฤต²,
พระมหาประวิทย์ วุฑฒินุโย (จามิล)³, พระมหาจิรทิพย์ อาจิตตปุญโญ (สุขประเสริฐ)⁴
และ ธีรภัทร์ ทองเพ็ญ⁵

Phramaha Thanaphat Aphijano (Wacharamethakul)¹, Miss Nongluk Phanthanaphrue²,
Phramaha Prawit Wutthiyano (Jamnil)³, Phramaha Jiratip Arjittapuny⁴ and Teerapat Tongpeng⁵

¹⁻⁵มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

¹⁻⁵Mahamakut Buddhist University Sirindhornrajavidyalaya Campus, Thailand

Corresponding Author's Email: ibanazexc@gmail.com

วันที่รับบทความ : 24 ตุลาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 10 พฤศจิกายน 2568; วันตอบรับบทความ : 12 พฤศจิกายน 2568

Received 24 October 2025; Revised 10 November 2025; Accepted 12 November 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มุ่งศึกษาผลกระทบด้านความมั่นคงจากข้อพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชา โดยเน้นกรณี “บ้านหนองจาน” จังหวัดสระแก้ว ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความซับซ้อนทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ การเมือง และความมั่นคงทางสังคม การวิเคราะห์ใช้กรอบแนวคิด Theory of Change (ทฤษฎีแห่งการเปลี่ยนแปลง) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเหตุแห่งความขัดแย้ง กระบวนการเปลี่ยนผ่าน และผลลัพธ์ทางความมั่นคงต่อประชาชนใน

Citation:

* พระมหาธนภัทร อภิชาโน (วชระเมธากุล), แม่ชิ่งลักษณ์ พันธุ์ธนะพฤต, พระมหาประวิทย์ วุฑฒินุโย (จามิล), พระมหาจิรทิพย์ อาจิตตปุญโญ (สุขประเสริฐ) และ ธีรภัทร์ ทองเพ็ญ. (2568). ผลกระทบด้านความมั่นคงของประชาชนจากข้อพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชา: พื้นที่บ้านหนองจาน จังหวัดสระแก้ว. วารสารสหศาสตร์การพัฒนสังคม, 3(6), 302-315.

Phramaha Thanaphat Aphijano (Wacharamethakul), Miss Nongluk Phanthanaphrue²,
Phramaha Prawit Wutthiyano (Jamnil), Phramaha Jiratip Arjittapuny⁴ and Teerapat Tongpeng.
(2025). The Security Impact Of The Thai-Cambodian Border Dispute On The People: Ban Nong Chan Area,
Sa Kaeo Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(6), 302-315.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

พื้นที่ชายแดน จากยุคค่ายอพยพเขมรแดงและสงครามอินโดจีน สู่ข้อพิพาทชายแดนร่วมสมัย ผลการวิเคราะห์พบว่า ความมั่นคงของประชาชนในบ้านหนองจานได้รับผลกระทบหลายระดับ ทั้งในมิติของความมั่นคงทางกายภาพ เศรษฐกิจ จิตวิทยา และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสูญเสียความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน และการเปลี่ยนแปลงบทบาทของชายแดนจาก “เขตกันชนทางทหาร” ไปสู่ “พื้นที่เสี่ยงภัยของมนุษย์” ซึ่งต้องการแนวทางการพัฒนาความมั่นคงเชิงมนุษย์อย่างยิ่งย่น

ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ความมั่นคงในพื้นที่ได้รับผลกระทบในหลายมิติ ทั้งด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเข้าถึงทรัพยากรและพื้นที่ทำกิน การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนไทย-กัมพูชา การประยุกต์ใช้กรอบ ToC ทำให้เห็นกระบวนการเชิงระบบที่ส่งผลจากปัจจัยระดับนโยบาย รัฐบาล และชุมชนสู่ความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ทั้งนี้ การสร้างความมั่นคงแบบยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัย “ความเข้าใจในอดีต” ควบคู่กับ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่” เพื่อแปลงข้อพิพาทเดิมให้กลายเป็นความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาร่วมกันในอนาคต

คำสำคัญ: ความมั่นคงชายแดน, ข้อพิพาทไทย-กัมพูชา, บ้านหนองจาน, Theory of Change, ค่ายอพยพเขมรแดง

Abstract

This academic article examines the security impacts of the Thai-Cambodian border dispute, focusing on the case of Ban Nong Chan in Sa Kaeo Province. This border area is complex in terms of history, politics, and social security. The analysis utilizes the Theory of Change framework to explain the relationship between the causes of conflict, the transition process, and the security outcomes for the people in the border area, from the Khmer Rouge refugee camp era and the Indochinese War to the contemporary border dispute. The analysis reveals that the security of the people in Ban Nong Chan has been impacted at multiple levels, spanning physical, economic, psychological, and social dimensions. This is particularly evident in the loss of trust between the state and the people, and the transformation of the border's role from a “military

buffer zone” to a “human risk zone,” requiring sustainable human security development approaches.

The analysis indicates that security in the area has been impacted in multiple dimensions, including safety of life and property, access to resources and farmland, changes in the community economic structure, and relations between the Thai and Cambodian people. The application of the ToC framework reveals the systemic processes that influence policy, government, and community factors leading to local change. Sustainable security requires an understanding of the past, coupled with local people's participation, to transform past disputes into collaborative efforts for future development.

Keywords: Border security, Thai-Cambodian dispute, Ban Nong Chan, Theory of Change, Khmer Rouge refugee camp.

บทนำ

ชายแดน (Border) พื้นที่ที่มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและความมั่นคง โดยประเทศไทยมีพื้นที่ชายแดนทางบกติดต่อกับประเทศกัมพูชายาว ประมาณ 798 กิโลเมตร เป็นพื้นที่อ่อนไหวต่อความมั่นคงของรัฐ ทั้งจากภัยคุกคามความมั่นคงรูปแบบเก่าและรูปแบบใหม่ ไม่ว่าจะเป็นกองกำลังทหารต่างชาติ ปัญหายาเสพติด พื้นที่ทับซ้อน กับระเบิด ฯลฯ (พิชญวัฒน์ ยาพรหม และดรรารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2565) โดยเฉพาะพื้นที่บ้านหนองจาน จังหวัดสระแก้ว ซึ่งตั้งอยู่ใกล้แนวเขตแดนทางทิศตะวันออกและมีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่ซับซ้อน ทั้งจากยุคสงครามเย็น สงครามเวียดนาม และยุคการเมืองอำนาจของเขมรแดง พื้นที่ดังกล่าวเคยเป็นที่ตั้งของค่ายอพยพหนองจาน ซึ่งใช้รองรับผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชาในปี พ.ศ. 2522 (ผู้จัดการออนไลน์, 2568) ปัญหาข้อพิพาทชายแดนและความไม่ชัดเจนของเส้นเขตแดนส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่เผชิญกับความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ ความปลอดภัย และอัตลักษณ์ทางสังคม

การศึกษารุ่นนี้ใช้กรอบแนวคิด Theory of Change (ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง) มาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์พลวัตของผลกระทบด้านความมั่นคงจากข้อพิพาทชายแดน โดยมุ่งสำรวจลำดับเหตุและผลของปัจจัยที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ เช่น บทบาทของ

นโยบายรัฐ การบริหารจัดการชายแดน ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนสองประเทศ และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น กรอบแนวคิดนี้ช่วยให้เห็นภาพเชิงระบบของความสัมพันธ์ระหว่าง “เหตุปัจจัยนำเข้า” (inputs) “กระบวนการ” (processes) และ “ผลลัพธ์” (outcomes) (Rogers, P., (2014) อ้างถึงใน เกศสกุล สระกวี, 2564, หน้า 5) ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความมั่นคง ทั้งในระดับโครงสร้างรัฐและระดับชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ชายแดน

แรงจูงใจสำคัญของการศึกษานี้เกิดจากการตระหนักถึงความเปราะบางของชุมชนชายแดนบ้านหนองจาน ซึ่งแม้สงครามจะยุติไปนานแล้ว แต่ร่องรอยของความขัดแย้งยังคงทิ้งผลกระทบในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งทางจิตใจ เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ทางสังคม การศึกษานี้มีเป้าหมายเพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ผลวิเคราะห์ตามกรอบ Theory of Change การประยุกต์ใช้ผลการศึกษาเช่นนี้จะช่วยให้หน่วยงานด้านความมั่นคงและการพัฒนาชายแดนของไทยสามารถกำหนดแผนปฏิบัติการที่ยั่งยืนมากขึ้น ทั้งในด้านการลดความเสี่ยงจากความขัดแย้ง การป้องกันปัญหาความไม่มั่นคงเชิงโครงสร้าง และการสร้างเสถียรภาพทางสังคมในพื้นที่บ้านหนองจานและบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาโดยรวม รวมทั้งเพื่อส่งเสริมความร่วมมือข้ามพรมแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาในระยะยาว

พื้นหลังทางประวัติศาสตร์: จากค่ายอพยพเขมรแดงสู่ข้อพิพาทชายแดน

ใน พ.ศ. 2518 สถานการณ์ทางการเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เมื่อระบอบคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในหลายประเทศ ทั้งกัมพูชา (17 เมษายน 2518), เวียดนาม (30 เมษายน 2518) และลาว (4 ธันวาคม 2518) ที่กัมพูชา พล พต และเขี้ยว สัมพันธ์ ได้นำกองกำลังเขมรแดงเข้ายึดกรุงพนมเปญ และเริ่มต้นการสังหารหมู่ครั้งใหญ่ ผู้คนกว่า 2 ล้านคนเสียชีวิตจากการใช้แรงงานหนัก การขาดแคลนอาหาร และการสังหารหมู่ ทำให้ชาวกัมพูชาจำนวนมากต้องหลบหนีข้ามพรมแดนมายังประเทศไทย โดยระหว่าง พ.ศ. 2518-2522 มีผู้ลี้ภัยเข้ามาในไทยราว 200,000 คน (แนวหน้า, 2568)

หนองจาน เป็นค่ายผู้อพยพขนาดใหญ่ลำดับต้น ๆ ใน พ.ศ. 2522 ในการรองรับผู้อพยพชาวกัมพูชาที่หนีการอดตายและการรุกรานของกองกำลังเวียดนามที่เข้ารุกราน โดยได้ใช้พื้นที่บ้านหนองจานซึ่งอยู่ลึกเข้ามาในเขตไทย จัดตั้งเป็นศูนย์อพยพหนองจาน (Nong Chan Refugee Camp) หรือแคมป์ 511 ตั้งอยู่ที่ ต.โคกสูง อ.โคกสูง จ.สระแก้ว ระหว่างหลักเขตที่

46 และ 47 เป็นที่พักพิงสำหรับผู้พลัดถิ่น พื้นที่ดังกล่าวได้ขอใช้ที่ดินของชาวบ้านไทยที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น และมีข้อตกลงกับข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ใน พ.ศ. 2523 จึงเปิดเป็นศูนย์ช่วยเหลือทางมนุษยธรรม ด้วยการสนับสนุนของสหประชาชาติ UNHCR , CARE , UNBRO และมีข้อตกลงกับข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ว่าต้องดูแลทั้งผู้พลัดถิ่นชาวเขมร ทั้งด้านอาหารและคุ้มครองความปลอดภัย ต่อมาได้มีการจัดทำแนวลดหนามเพื่อกันไม่ให้ชาวกัมพูชาล้ำเข้ามามากกว่าพื้นที่ที่จัดให้ และไม่ให้นำเข้ามาปะปนกับคนไทย ภายหลังทหารเวียตนามบุกเข้าโจมตีศูนย์พักพิงหนองจาน ได้เผาทำลายที่ตั้งค่ายพักพิงจนได้รับความเสียหายอย่างมาก จึงมีการถ่ายเทผู้คนไปยังศูนย์พักพิงอื่นตามพื้นที่แนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผู้พลัดถิ่นส่วนหนึ่งถูกย้ายไปยัง อ่างศิลา (ไซท์ 3) ซึ่งอยู่ตอนใต้ของหนองจาน ศูนย์พักพิงหนองเสม็ด ที่อยู่ทางเหนือ ของบ้านโนนหมากมุ่น บางส่วนถูกส่งไปยังค่ายเขาอีต่าง ต.ตาพระยา อ.ตาพระยา จ.สระแก้ว และค่ายสระแก้ว 2 (วันชัย ไพเราะ และภารดี มหาขันธ, 2559)

บริเวณหลักเขตแดนที่ 46 - 47 บริเวณ บ้านหนองจาน ตำบลโนนหมากมุ่น อำเภอโคกสูงจังหวัดสระแก้ว ฝ่ายกัมพูชามีความเห็นว่าตำแหน่ง หลักเขตปัจจุบันมีการเคลื่อนย้ายเข้าไปในฝั่งกัมพูชา ทำให้เกิดพื้นที่อ้างสิทธิ์ไม่ตรงกัน 0.4024 ตร.กม. หรือประมาณ 252 ไร่ ผลกระทบของปัญหา มีชาวกัมพูชาบางส่วนยังคงพักอาศัยอยู่ในฝั่งไทยประมาณ 50 ครัวเรือน ซึ่งห่างจากเส้นเขตแดนไทยกัมพูชาเข้ามาในเขตไทยลึกประมาณ 300 เมตร อีกทั้งราษฎรไทยที่มีเอกสารสิทธิ์บริเวณพื้นที่ดังกล่าวและใกล้เคียงไม่สามารถเข้าทำกินในพื้นที่ของตนได้ และได้ทำการร้องเรียนไปยังส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง (ปวิวัติ เพ็ญประภัสสร, 2563)

ภาพที่ 1 แคมป์ 511 หรือ ศูนย์อพยพหนองจาน (Nong Chan Refugee Camp)

ที่มา: (Misc.Today, 2568)

เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2530 – 2540 ความตึงเครียดทางทหารเริ่มลดลง ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งมีนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” สถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อรัฐบาลกัมพูชาที่มีความเข้มแข็งขึ้นในภายหลังได้ เข้ายึดเอาแนวรั้วลวดหนามที่ไทยสร้างไว้เป็นแนวเขตแดน ส่งผลให้ พื้นที่บ้านหนองจานตกอยู่ในความครอบครองของชาวกัมพูชาในที่สุด

ปัจจุบัน ฝ่ายกัมพูชาอ้างว่าพื้นที่บ้านหนองจานเป็นดินแดนของตน และมีการประท้วงการวางรั้วลวดหนามของทหารไทย โดยกล่าวอ้างว่ามีการเคลื่อนย้ายหลักเขตแดน โฆษกกองทัพบกของไทยได้ชี้แจงว่า พื้นที่ดังกล่าวเป็นอาณาเขตของประเทศไทย และการติดตั้งแนวรั้วลวดหนามเป็นเพียงการวางเครื่องกีดขวางเพื่อรักษาความปลอดภัยของกำลังพลและป้องกันการลักลอบเข้ามาด้วยอาวุธ ไม่ใช่การระบุแนวเขตแดน (สปริงนิวส์, 2568)

จากปัญหาเขตแดนที่เกิดขึ้น ไทยได้ดำเนินนโยบายในการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาเขตแดนอย่างถาวร เพื่อสร้างความสงบสุขให้แก่ประชาชนของทั้งสองประเทศ พร้อมทั้งพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันให้ดียิ่งขึ้น ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการชายแดนทั่วไป ไทย – กัมพูชา (General Border Committee - GBC), คณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค ไทย – กัมพูชา (Regional Border Committee - RBC) และคณะกรรมการเขตแดนร่วมไทย - กัมพูชา (Joint Boundary Commission - JBC) ซึ่งเป็นกลไกหลักในการเจรจา การสำรวจ และจัดทำหลักเขตแดนทางบก รวมถึงเป็นที่มาของ MOU 2543 หรือบันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลกัมพูชาว่าด้วยการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนทางบก (Memorandum of Understanding between the Government of the Kingdom of Thailand and the Kingdom of Cambodia on the Survey and Demarcation of Land Boundary) โดยกำหนดว่าการเจรจาเขตแดนจะยึดตามเอกสารอนุสัญญาสยาม – ฝรั่งเศส และสนธิสัญญาระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามกับประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส และยึดแผนที่ที่จัดทำจากการปักปันเขตแดนของคณะกรรมการตามอนุสัญญาและสนธิสัญญาในการเจรจา ทั้งนี้ บันทึกข้อตกลง MOU 2543 จะช่วยลดความขัดแย้งตามแนวชายแดน ด้วยการกำหนดกรอบและ กลไกการดำเนินงานที่เคารพเส้นเขตแดนของทั้งสองประเทศ ทั้งนี้ไม่มีจุดประสงค์ให้ได้มาซึ่งดินแดน หรือเกิดการเสียดินแดนขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เห็นแนวเขตแดนระหว่างทั้งสองประเทศอย่างชัดเจนเท่านั้น (ศศิชา คงคา, 2566)

โดยสภาพปัญหาตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา เกิดจากความแตกต่างของ เส้นเขตแดนที่ยังไม่มีหลักเขตแดน เมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างแผนที่ปักปันเขตแดนอินโดจีนกับสยาม ตามมาตราส่วน 1 : 200,000 ที่ฝ่ายกัมพูชายึดถือ กับแผนที่ประเทศไทย มาตราส่วน 1 : 50,000 ระวังครอบคลุมพื้นที่แนวชายแดนไทย -กัมพูชา พบว่า มีความแตกต่างกันของแผนที่ทั้งสองมาตราส่วน ดังนี้

แผนที่มาตราส่วน 1 : 200,000 ของฝรั่งเศส ทำในระบบซิงูซอยดอล (Sinusoidal Projection) ลักษณะคล้ายหัวหอม ทุกช่องสี่เหลี่ยมมีพื้นที่เท่ากัน จะแสดงขนาดภูมิประเทศที่ถูกต้อง แต่ระยะทางคลาดเคลื่อน แผนที่มาตราส่วน 1 : 50,000 หรือ L 7017/L 7018 ของไทย ทำในระบบ เมอคเตอร์ (Mercator Projection) โดยใช้พื้นผิวรูปทรงกระบอก กำหนดค่าโดยระยะห่างและ ทิศทาง ซึ่งจะแสดงระยะทางที่ถูกต้อง ไทยได้เริ่มจัดทำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 – 2512 โดยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประกอบการ ปฏิบัติงานในพื้นที่ จัดทำแผนที่จากภาพถ่ายทางอากาศมาตราส่วน 1 : 50,000 ขึ้นใหม่ทั่วประเทศ ผลิตแผนที่ชุด L 708 จำนวน 1,127 ระวัง ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 – 2530 กรมแผนที่ทหาร ได้ปรับปรุงแผนที่ชุด L 708 เป็นชุด L 7017 รวม 830 ระวัง และเมื่อปี พ.ศ. 2541 ได้จัดทำแผนที่ ชุด L 7018 ครอบคลุมทั่วประเทศ รวม 830 ระวัง อย่างไรก็ตามแผนที่ฉบับนี้ไม่มีสนธิสัญญาใดมารองรับ แม้จัดทำขึ้นโดยใช้หลักสันปันน้ำเป็นเส้นเขตแดน จึงถูกกัมพูชาตอบโต้ว่าไทยใช้แผนที่ที่จัดทำขึ้นฝ่ายเดียวในการรุกรานกัมพูชาอยู่เสมอ (ชัยณรงค์ กาสี, 2564)

เมื่อช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2568 กองทัพบกได้ชี้แจงว่าพื้นที่บ้านหนองจานอยู่ในเขตประเทศไทย เดิมเคยเป็นที่ช่วยเหลือชาวกัมพูชาลี้ภัยจากการสู้รบชั่วคราว ภายหลังพบมีการขยายชุมชน ละเมิด MOU 43 บุกรุกเข้ามาฝั่งไทย แม้ฝ่ายไทยมีการประท้วงอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงใช้ประชาชนบังหน้า เจตนารุกล้ำอธิปไตยไทย โดยกล่าวอ้างว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นดินแดนของตนนั้น พลตรี วินัย สุวาริ โฆษกกองทัพบก เปิดเผยว่าแท้จริงแล้วพื้นที่ดังกล่าวเป็นอาณาเขตของประเทศไทย ซึ่งอยู่บริเวณ บ.หนองจาน ต.โนนหมากมูน อ.โคกสูง จ.สระแก้ว รอยต่อแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ระหว่างหลักเขตแดนที่ 46 และ 47 โดยบริเวณดังกล่าวมีประเด็นปัญหา แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (ผู้จัดการออนไลน์, 2568)

1. เป็นพื้นที่อ้างสิทธิ ที่ฝ่ายไทยและกัมพูชาไม่สามารถตกลงที่ตั้งหลักเขตแดนได้ เนื่องจากฝ่ายกัมพูชาอ้างว่าตำแหน่งหลักเขตที่ปรากฏในปัจจุบันมีการเคลื่อนย้ายเข้าไปในฝั่งประเทศของตน จึงต้องรออาศัยกลไกทวิภาคี อาทิ JBC มาแก้ไขปัญหาในระยะยาว

2. พื้นที่ดังกล่าว ในอดีตเมื่อครั้งเกิดสงครามการสู้รบภายในกัมพูชาในปี พ.ศ. 2520 รัฐบาลไทยในขณะนั้นได้ให้ราษฎรกัมพูชาอพยพลี้ภัยเข้ามาอยู่ในเขตประเทศไทยเป็นการชั่วคราว เพื่อแสดงถึงความมีน้ำใจและเห็นแก่หลักมนุษยชน แต่เมื่อสถานการณ์กลับสู่ภาวะปกติ พบว่ามีราษฎรกัมพูชาบางส่วนไม่ยอมเดินทางกลับประเทศ ยังคงพักอาศัยในพื้นที่ของประเทศไทย

ภาพที่ 2 ภาพถ่ายดาวเทียม ปี 2568 บ้านหนองจันทน์
ที่มา กองทัพบก Royal Thai Army, 2568

เมื่อ 17 กันยายน 2568 กองทัพบกแถลงยืนยันว่าจำเป็นต้องใช้แก๊สน้ำตาและกระสุนยางควบคุมสถานการณ์ เพื่อให้การประท้วงของชาวกัมพูชา 200 คน บริเวณบ้านหนองจันทน์ ต.โคกสูง อ.โคกสูง จ.สระแก้ว ลุกลามเป็นการจลาจล

ในช่วงเดือน ส.ค. ที่ผ่านมาก็เคยมีการประท้วงของชาวกัมพูชาบริเวณบ้านหนองจันทน์ ต.โนนหมากมูน อ.โคกสูง จ.สระแก้ว หลังจากทหารของไทยเข้าไปวางรั้วลวดหนามพื้นที่ดังกล่าว โดยที่ฝ่ายกัมพูชายังคง “อ้างสิทธิว่าเป็นของตน”

ปีปีซีไทย สํารวจข้อมูลเพื่อดูว่าเหตุใดในพื้นที่สองหมู่บ้านใน จ.สระแก้ว ที่ปักหลักเขตแดนเสร็จสิ้นแล้วยังคงเกิดข้อพิพาทขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา อันเปราะบาง ในช่วงที่ต่างฝ่ายต่างพยายามทำตามข้อตกลงหยุดยิง (ปีปีซีนิวส์ไทย, 2568)

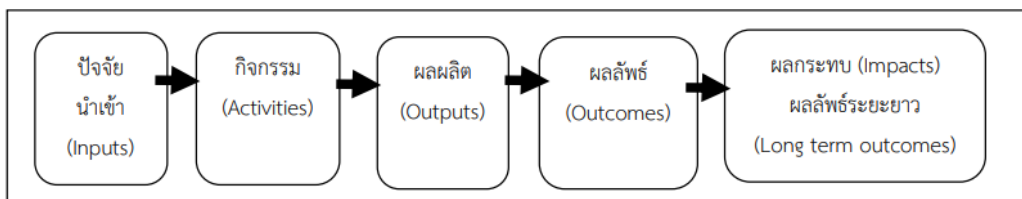
ภาพที่ 3 กัมพูชาบุกทำลายรั้วลวดหนามไทย บริเวณบ้านหนองจาน
ที่มา: กรุงเทพธุรกิจ, 2568

จากสถานการณ์ความตึงเครียดบริเวณบ้านหนองจาน จังหวัดสระแก้ว ซึ่งเป็นพื้นที่อ่อนไหวทางยุทธศาสตร์ ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสภาพจิตใจและความเชื่อมั่นของประชาชนในชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา โดยเฉพาะกลุ่มที่เคยผ่านประสบการณ์ความขัดแย้งในอดีต ชุมชนในพื้นที่ภาคอีสานตอนล่างจึงเกิดภาวะ “ความไม่มั่นคงทางจิตสำนึก” (psychological insecurity) ซึ่งสะท้อนถึงความรู้สึกไม่ปลอดภัยและไม่ไว้วางใจต่อกลไกของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้วยเหตุนี้ ประชาชนจำนวนหนึ่งได้กลับมาเตรียมความพร้อมสำหรับการอพยพอีกครั้ง อันเป็นการตอบสนองเชิงป้องกัน (defensive response) ต่อความไม่แน่นอนของสถานการณ์ ทั้งนี้ ภาวะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของโครงสร้างความมั่นคงในระดับชุมชน ที่ยังต้องการการเสริมสร้างศักยภาพและความเชื่อมั่นร่วมระหว่างภาครัฐและ

ประชาชน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงท่ามกลางบริบทความขัดแย้งชายแดนที่ยังไม่คลี่คลายอย่างสมบูรณ์

การวิเคราะห์ผลกระทบด้านความมั่นคงโดยใช้ Theory of Change

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงยังเป็นแนวคิดเชิงกระบวนการที่แสดงในรูปของแผนภาพกรอบของผลลัพธ์ ปัจจัยแทรกแซงแต่ละตัวจะเป็นผลลัพธ์ในกรอบเชิงสาเหตุ (Causal framework) และเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาที่ใช้อธิบายผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ด้วยการอธิบายชนิดของปัจจัยแทรกแซง (Interventions) มุ่งเน้นความเชื่อมโยงของห่วงโซ่ผลลัพธ์จากกิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Outputs) นำมาสู่ผลลัพธ์ (Outcomes) และผลลัพธ์ระยะยาว (Long-term outcomes) หรือรู้จักในชื่ออื่น เช่น แผนที่ผลลัพธ์ (Outcome mapping) ห่วงโซ่ผลกระทบ หรือเส้นทางสู่ผลกระทบ (Impact pathway) เป็นต้น ผลกระทบเป็นเป้าหมายสูงสุดและหัวใจสำคัญของโมเดลตรรกะแบบพื้นฐาน (เกศกุล สระกวี, 2564)

ภาพที่ 4 โมเดลตรรกะแบบพื้นฐาน (Basic Logic Model)

ที่มา: เกศกุล สระกวี, 2564

ระยะของการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยหลัก	กระบวนการ/กลไก	ผลลัพธ์ด้านความมั่นคง	ผลกระทบต่อประชาชน
ช่วงสงครามเย็น (2522–2535)	การล่มสลายของเขมรแดง และการรุกรานของเวียดนาม	การตั้งค่ายอพยพบ้านหนองจาน, การสนับสนุนทางทหารจากไทย	พื้นที่กลายเป็นฐานสู้รบ, เกิดการยิงข้ามแดน	ความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สิน, การพลัดถิ่นของชาวบ้าน
ช่วงหลังสงคราม (2536–2543)	การถอนทหารเวียดนาม, การฟื้นฟูประเทศกัมพูชา	การปิดค่ายอพยพ, การฟื้นฟูพื้นที่ชายแดน	เกิดการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ทวิภาคี	ประชาชนเริ่มกลับมาทำกินแต่ยังเจอภัยจากกับระเบิด
ช่วงข้อพิพาทร่วมสมัย (2543–ปัจจุบัน)	MOU ไทย–กัมพูชา, การตีความแผนที่	การตั้งคณะกรรมการธิการเขตแดน, การปะทะประปราย	ความไม่แน่นอนทางกฎหมายและการทหาร	ประชาชนขาดความเชื่อมั่น ความกลัว และไม่กล้าลงทุนพัฒนา

ภาพที่ 5 การวิเคราะห์ผลกระทบด้านความมั่นคงโดยใช้ Theory of Change

จากภาพที่ 5 สามารถวิเคราะห์ผลกระทบด้านความมั่นคงในมิติที่ซับซ้อน ดังนี้

มิติความมั่นคงทางกายภาพ การปะทะทางทหารและกับระเบิดที่ตกค้าง ทำให้ประชาชนไม่สามารถใช้พื้นที่เกษตรกรรมได้เต็มที่

มิติความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การค้าชายแดนถูกจำกัด การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจชุมชนลดลง

มิติความมั่นคงทางจิตวิทยา ความรู้สึกไม่ปลอดภัย ความหวาดระแวงต่อเจ้าหน้าที่ และการขาดความไว้วางใจต่อรัฐ

มิติความมั่นคงทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชายแดนไทย–กัมพูชาเปราะบาง เกิดการแบ่งเขาแบ่งเรา

มิติความมั่นคงเชิงมนุษย์ ประชาชนขาดการเข้าถึงบริการสาธารณะและการศึกษาอย่างเท่าเทียม

สรุป

จากการศึกษาพบว่า พื้นที่บ้านหนองจาน จังหวัดสระแก้ว เป็นภาพสะท้อนสำคัญของพลวัตทางการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ยุคสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ดังกล่าวเคยเป็นศูนย์กลางของค่ายอพยพชาวกัมพูชาในยุคเขมรแดง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทด้านมนุษยธรรมของประเทศไทยในฐานะรัฐผู้ให้ที่พักพิงแก่ผู้ลี้ภัยจากภัยสงคราม ทว่าความช่วยเหลือดังกล่าวกลับกลายมาเป็นรากเหง้าของปัญหาชายแดนที่ซับซ้อนในเวลาต่อมา การเปลี่ยนผ่านจากยุคสงครามสู่ยุคสันติภาพไม่ได้หมายถึงการสิ้นสุดของความไม่มั่นคง หากแต่เป็นการเปลี่ยนรูปของความขัดแย้งจาก “การใช้กำลัง” สู่ “ข้อพิพาททางกฎหมายและอธิปไตย” ที่ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

การวิเคราะห์ตามกรอบ Theory of Change ทำให้เห็นเส้นทางของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ตั้งแต่สาเหตุทางการเมืองระดับภูมิภาค ไปจนถึงผลกระทบระดับชุมชน โดยชี้ให้เห็นว่า แม้จะมีการจัดตั้งกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศ เช่น GBC, RBC และ JBC แต่การรับรู้ของประชาชนในพื้นที่ยังคงเปราะบางต่อความกลัว ความไม่เชื่อมั่น และความไม่แน่นอนทางอนาคต มิติของความมั่นคงจึงมิได้จำกัดอยู่ที่การป้องกันชายแดนเท่านั้น แต่ต้องรวมถึง “ความมั่นคงของมนุษย์” ที่มุ่งสร้างความเชื่อมั่น ความปลอดภัย และการมีส่วนร่วมของประชาชน

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาชายแดนไทย-กัมพูชาจึงควรมุ่งเน้นการสร้าง trust-building mechanism ระหว่างรัฐและประชาชน รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนอย่างยั่งยืน เพื่อลดแรงกดดันทางการเมืองและสังคม การเปลี่ยนจาก “แนวคิดอธิปไตยแบบปิด” สู่ “ความมั่นคงแบบมีส่วนร่วม” จะเป็นหนทางสำคัญในการเปลี่ยนพื้นที่เปราะบางให้กลายเป็นพื้นที่แห่งโอกาสและความร่วมมือระหว่างสองประเทศในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพธุรกิจ. (2568). กัมพูชา บ่วนไม่เลิก บุกทำลายรั้วลวดหนามไทย บ้านหนองจาน. เรียกใช้เมื่อ 13 ตุลาคม 2568 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1199025>
- กองทัพบก Royal Thai Army. (2568). ทบ-แจ้งพื้นที่บ้านหนองจานอยู่ในเขตประเทศไทย-เดิมเคยเป็นที่ช่วยเหลือชาวกัมพูชาลี้ภัย. เรียกใช้เมื่อ 13 ตุลาคม 2568 จาก

- <https://www.facebook.com/royalthaiarmyRTA/posts/> ทบ-แจ้งพื้นที่บ้านหนองจานอยู่ในเขตประเทศไทย-เดิมเคยเป็นที่ช่วยเหลือชาวกัมพูชาลี้ภัย/1207043098134338.
- เกศศกุล สรรกวี. (2564). ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงและตัวชี้วัดทางพฤติกรรมในการประเมินผลกระทบทางสังคม. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 27(2), 5-6.
- ชัยณรงค์ กาสี. (2564). แนวทางการแก้ไขปัญหาประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากพื้นที่อ่างสิทธิ์ชายแดนไทยกัมพูชา กรณีศึกษาพื้นที่อ่างสิทธิ์หลักเขตแดนที่ 48-49 บ้านป่าไร่ ตำบลป่าไร่ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เรียกใช้เมื่อ 6 พฤศจิกายน 2568 จาก <http://awc.ac.th/storage/research/601.pdf>
- แนวหน้า. (2568). บทความพิเศษ : ‘รู้เขารู้เรา’ ค่ายอพยพชาวกัมพูชาในประเทศไทย 2518-2538. เรียกใช้เมื่อ 11 ตุลาคม 2568 จาก <https://www.naewna.com/lady/912061>
- บีบีซีนิวส์ไทย. (2568). รู้จักบ้านหนองหญ้าแก้ว-บ้านหนองจาน จุดกระทบกระทั่งชายแดนรอบล่าสุดที่แผนที่ทบ. ชี้กัมพูชาล้ำฝั่งไทย. เรียกใช้เมื่อ 13 ตุลาคม 2568 จาก <https://www.bbc.com/thai/articles/cvg98m836l5o>
- ปวิวัติ เพื่องประภัสสร. (2563). แนวทางแก้ไขปัญหาการใช้พื้นที่อ่างสิทธิ์ เขตแดนไทย – กัมพูชา ในเขตรับผิดชอบของกองกำลังบูรพา. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤศจิกายน 2568 จาก <http://awc.ac.th/storage/research/437.pdf>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2568). “ทำคุณบูชาโทษ” เพงตั้งย้อนรอยวิกฤตชายแดน “หนองจาน” ยุคเขมรแดง ล่าสุดเขมรอ้างพื้นที่เป็นของตน. เรียกใช้เมื่อ 11 ตุลาคม 2568 จาก <https://mgronline.com/onlinesection/detail/9680000078587>
- _____. (2568). ทบ.แจ้งบ้านหนองจานอยู่ในเขตไทย เคยจัดเป็นที่ลี้ภัยให้ชาวกัมพูชา ก่อนขยายชุมชนละเมิด MOU 43 ไทยประท้วงต่อเนื่องแต่ยังเฉย. เรียกใช้เมื่อ 13 ตุลาคม 2568 จาก <https://mgronline.com/onlinesection/detail/9680000078495>
- พิษณุวัฒน์ ยาพรม และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2565). “การจัดการชายแดนไทยกัมพูชาของรัฐบาลไทยเหนือพื้นที่ปราสาทสด๊กก๊อกธม พ.ศ. 2534-2563: การย้ายสิทธิ์ การบูรณะ และการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว”. วารสารการเมืองการปกครอง, 12(1), 21.
- วันชัย ไพเราะ และภารดี มหาจันทร์. (2559). พัฒนาการชายแดนไทย-กัมพูชา: การเกิดศูนย์พักพิง ผู้อพยพและจุดเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของไทย. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 24(46), 121-122.

- ศศิชา คงคา. (2566). นโยบายต่างประเทศของไทยในการจัดการชายแดน นโยบายต่างประเทศของไทยในการจัดการชายแดน ไทย - กัมพูชา กัมพูชา: กรณีศึกษา กรณีศึกษา จังหวัดสระแก้วช่วงปี จังหวัดสระแก้วช่วงปี พ.ศ. 2565 – 2566. ใน สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สปริงนิวส์. (2568). บ้านหนองจาน พื้นที่ไทยช่วยผู้อพยพ สู้ข้อพิพาทดินแดนกับกัมพูชา. เรียกใช้เมื่อ 12 ตุลาคม 2568 จาก <https://www.springnews.co.th/news/politics/859372>
- Misc.Today. (2568). “แคมป์ 511” จากค่ายผู้อพยพกัมพูชา สู้ผู้บุกรุก และทรยศดินแดนไทย. เรียกใช้เมื่อ 12 ตุลาคม 2568 จาก <https://www.misc.today/2025/08/NongChan-Camp511.html>
- Rogers, P. (2014). Theory of Change, Methodological Briefs: Impact Evaluation 2. UNICEF Office of Research. Florence.